

JOAKIM VON BRAUN:

SÄPO anno 1989

Enligt de två offentliga utredningar som genomlyst SÄPO nyligen sköts säkerhetspolisens huvuduppgifter på ett föredömligt sätt.

Kontraspionaget har en diger meritlista då det gäller preventiv verksamhet riktad mot öststaternas underrättelsetjänst. Av de 210 sovjetiska medborgare som tillhör den officiella sovjetiska representationen är inte mindre än en tredjedel spioner – cirka 50 tillhör KGB och 20 GRU.

Om den skryssroteln skulle täcka in det sovjetiska spionaget skulle den därför behöva 1 000 man – om man inte föredrar att begränsa antalet diplomater från ett land.

Joakim von Braun är expert på Sovjets och de övriga öststaternas underrättelsetjänst och har hjälpt Charlie Nordblom med böckerna "Industrispionage" och "Krig i fredstid".

Det senaste året har det stormat ordentligt om den svenska säkerhetspolisen och vindarna har ibland nått orkanstyrka. Ledargarnityret har blåst omkull och i suset från vinden har förvånade betraktare kunnat få lyssna på den ena hemliga uppgiften efter den andra. Säkert kommer det något gott ut av denna storm, men samtidigt måste man konstatera att mycket av säkerhetspolisens verksamhet skadats på en rad olika sätt.

Förutom ett berg av artiklar i massmedia och inslag i radio och TV, har två offentliga utredningar genomlyst SÄPO (SOU 1988:16 och SOU 1989:18). Dessutom har journalisten Erik Magnusson skrivit en intressant bok med namnet "Maktkamp om SÄPO" (Corona 1989).

Det allmänna omdömet tycks vara att Säkerhetspolisens huvuduppgifter – att förhindra och uppdaga brott som spionage och terrorism – sköts på ett föredömligt sätt, men att det har funnits grund att kritisera SÄPO på flera smärre punkter.

Emellertid har all misstänksamhet – grundad såväl som ogrundad – på många sätt skadat SÄPO. En rad potentiella problem tornar upp sig:

a) Svårigheter att rekrytera nya kompetenta chefer till säkerhetspolisen.

b) Problem med personalrekryteringen på lägre nivå.

c) Störningar i säkerhetstjänstens internationella kontakter.

d) Möjliga uppgiftslämnare drar sig för att kontakta SÄPO.

e) Individer som östsidan försöker rekrytera som agenter vågar inte medverka i SÄPOs motoperationer.

Rekryteringsproblemet

Sedan 1976—77 fram till förra året har Säkerhetspolisen uppenbarligen haft en mycket kompetent uppsättning personer i ledningen för verksamheten. Förutom avdelningschefen Sven-Åke Hjälmsroth, och byråchefen och sedermera chefen för SÄPOs sekretariat P-G Näss, har det funnits många skickliga chefer direkt under dem.

Efter att rikspolischefen Åhmansson, SÄPO-chefen Sandström och chefen för sekretariatet Näss lämnat verksamheten, har man letat med ljus och lykta efter nya chefer. Nu har man funnit en ersättare till Sandström men P-G Näss stol har snart stått obesatt i ett helt år! Brist på ledning och osäkerhet inför framtiden leder naturligtvis till att SÄPOs effektivitet bromsas.

Carl Lidbom konstaterar i sin enmansutredning att SÄPO "lyckats dra till sig många av de bästa poliserna". Redan i dag har emellertid säkerhetspolisen bekymmer på personalsidan, då de ekonomiska villkoren för SÄPOs poliser inte tycks vara de allra bästa. Och inte kommer det att bli lättare att rekrytera dugliga handläggare när desinformation och illasinnade rykten får spridning i samhällsdebatten.

Som Lidbom konstaterar måste SÄPOs arbetsmetoder präglas av den speciella brottslighet man har att bekämpa. Carl Lidbom skriver att säkerhetspolisen inte kan "avstå från att använda metoder som är främmande för den öppna polisverksamheten men gängse inom säkerhetstjänster i de flesta andra länder. Skall man över huvud taget bedriva säkerhetstjänst är det ibland nödvändigt t ex att värva avhoppare från en terrorist- eller spionageorganisation, att 'vända' en främ-

mande agent så att han blir dubbelagent eller att sprida desinformation för att vilseleda motståndaren." Att då utsättas för ett regelrätt krypskytte för att man använder sig av sådana annorlunda arbetsmetoder bidrar knappast att locka nya proselyter till Säkerhetspolisen.

Internationella kontakter

Även om SÄPO enligt Erik Magnusson håller sig med en sk "västrotel" som håller koll på NATO-ländernas underrättelsetjänster, tycks samarbetet med de västliga systerorganisationerna vara mycket gott.

Det finns dock på sina håll i administrationen i USA och även i andra länder en viss misstänksamhet mot Sverige. Den grundar sig bland annat på tidigare teknismugglingshärvor och underlåtenhet att ta itu med östsidans spionage mot Sverige, på vår oförmåga att förhindra Sovjetunionens ubåtskränkningar, på dubbelmoralen vad gäller den svenska vapenexporten och på svårigheten att lösa mordet på Olof Palme.

Inte har det blivit bättre med Anna-Greta Leijons privata kurir Ebbe Carlsson som försökte få ut uppgifter från den brittiska underrättelsetjänsten eller att uppgifter från den franska underrättelsetjänsten läckt ut i massmedia. Carl Lidbom konstaterar att "spioneriets och terrorismens internationella prägel gör det nödvändigt för SÄPO att samarbeta med utländska säkerhetstjänster". Att då glada amatörer tar kontakt utanför det reguljära samarbete SÄPO har eller att politiker läcker uppgifter som erhållits från Säkerhetspolisens samarbetspartners kan komma att ställa till problem.

Källorna sinar

Den parlamentariska SÄPO-kommittén konstaterar att det svenska kontraspionaget bedrivs på "ett både effektivt och skickligt sätt" och Carl Lidbom skriver att det "bedrivs med kompetens och framgång". En av anledningarna till detta är att folk i allmänhet har haft förtroende för Säkerhetspolisen och vänt sig till den med information som är viktig för att spåra främmande underrättelseverksamhet riktad mot landet.

Trots dessa positiva ord har många människors förtroende för den svenska säkerhetstjänsten rubbats. Detta gäller folk i allmänhet, men tyvärr också inom näringslivet som tidigare haft stort förtroende för SÄPO. Att det främst varit sovjetiska industrispioner vi utvisat de senaste åren är knappast någon slump. När hemliga dokument tycks vara ute på drift, när Carl Lidbom granskar enskilda personers dossier och när förutvarande SÄPO-tjänstemän sprider interna uppgifter till allmänhetens kännedom, så leder detta naturligtvis till ett visst tvivel om att de uppgifter man lämnar till SÄPO verkligen stannar där och inte sprids vidare.

Motspelare

Kontraspionaget har sedan 1982 en diger meritlista att visa upp vad gäller preventiv verksamhet riktad mot öststaternas underrättelsetjänster. Bortemot 25 utvisningar, ett antal underrättelseofficerare som hastigt tvingats lämna landet och ett stort antal stoppade inresor av kända spioner. I USA offentliggjorda uppgifter visar att SÄPO och Sverige står för 8 procent av de vanliga, offentliga utvisningarna som drabbat ryssarna runt om i världen sedan 1982.

Många av utvisningarna och hemresorna beror på SÄPOs motoperationer. I många andra länder har det länge varit vanligt att enskilda individer låtsas låta sig värvas av östsidan, för att under sitt hemlands säkerhetstjänsts överinseende skaffa fram uppgifter om den verksamhet man bedriver från KGBs, GRUs och andra organisationers sida. Den metoden har SÄPO uppenbarligen med stor framgång även använt sig av i vårt land.

Sovjets spioner

Av de 210 sovjetiska medborgare som tillhör den officiella sovjetiska representationen är inte mindre än en tredjedel spioner. Cirka 50 tillhör KGB och ungefär 20 stycken den militära underrättelsetjänsten GRU. För att följa en fullfjädrad underrättelseofficers verksamhet brukar internationella bedömare hävda att det krävs ett team på cirka 15 man från kontraspionaget. Skulle SÄPO täcka in det sovjetiska spionaget i Sverige skulle den så kallade "ryssroteln" bestå av över 1 000 man. Detta är självklart en orimlighet.

I Norge och i Storbritannien har respektive regering insett allvaret med en sådan orimlig situation. Ett lyckat grepp har varit att utnyttja Wien-konventionen om diplomatiska förbindelser från 1961 som ger ett land rätt att utan motivering begränsa antalet diplomater från ett annat land. För ett par år sedan satte även USA ett tak för antalet sovjetiska diplomater i landet. I Norge och Storbritannien minskar man antalet sovjetiska diplomater och tjänstemän vid varje utvisning för spionage som man tvingas göra. Att en diplomat kan ägna sig åt att spionera i stället för att ägna sig åt legitima affärer visar ju

att hans tjänst inte behövs på ambassaden.

Både Säkerhetspolisen och alla de hundratals svenskar som varje år utsätts för KGBs och GRUs värvningsförsök skulle säkert hälsa en begränsning av sovjetiska befattningshavare, och därmed en minskning av antalet spioner, med stor tillfredsställelse.

Spionaget ökar

De KGB- och GRU-män som finns i Sverige tar cirka 1 000 kontakter varje år i syfte att värva nya agenter. Och det är en verksamhet som inte visar något som helst tecken att minska!

I den internationella avspänning som följt i kölvattnet på Gorbatsjovs glasnost och perestrojka hade många kanske trott att Sovjetunionens aggressiva underrättelseverksamhet skulle ändra karaktär och minska. Så är dock inte fallet. Säkerhets- och underrättelsetjänsterna i västvärlden rapporterar om att värvningsförsöken ökar. Detta gäller såväl de nordiska länderna som länder som Italien, Storbritannien, Västtyskland och USA. Under 1988 har ett rekordartat antal värvningsförsök noterats. Och under 1989 har många sovjetiska spioner avslöjats, och i vissa fall utvisats, i Västtyskland, USA, Italien, Nederländerna och nu senast Storbritannien.

Engelsmännen hade tidigare i år varnat ryssarna för att man ogillade det ökade spionaget mot brittiska medborgare. Särskilt skarpa blev varningarna före Gorbatsjovs besök i Storbritannien. Och i mitten av maj valde britten att utvisa samman-

lagt elva sovjetiska spioner — åtta med diplomatisk täckmantel och tre som poserade som journalister. Britterna försökte vara smidiga och undvika en öppen kontrovers med Sovjet och undvek att offentliggöra utvisningarna. Från sovjetisk sida valde man emellertid att följa den nya, hårda linje som Gorbatsjov infört och utvisade i sin tur lika många briter från Moskva. Dessutom hotar man nu engelsmännen med att dra bort all sovjetisk personal från alla brittiska institutioner i Sovjetunionen. Det tycks uppenbarligen finnas klara gränser för hur långt Gorbatsjov vill låta den internationella avspänningen gå.

Propagandan mot SÄPO

Det finns i dag ett smärre antal personer i landet som aktivt sprider desinformation om den svenska säkerhetstjänsten och skadar SÄPOs rykte och därmed möjligheter att bedriva ett effektivt kontraspionage. Det är förvånansvärt få gånger som ansvariga chefer på SÄPO och ansvariga politiker ställer sig upp och bemöter de felaktigheter som sprids.

Skall allmänhetens förtroende återställas för Säkerhetspolisen och SÄPOs tjänstemän få arbetsro, måste de i ansvarig ställning som sitter inne med korrekta uppgifter, aktivt bemöta den desinformation och de rykten som i dag tillåts få alldeles för stor spridning. Gör de inte det kommer en del människor att fortsätta tro att SÄPO är en skum organisation som man inte skall ha någon kontakt med. Det har inte Sverige råd med!